



ความเป็นเกินจริงในการจัดการพิธีงานศพของชาวพุทธไทยในสังคมดิจิทัล The Hyperreality of Thai Buddhists to Funeral Rite Management in Digital Society

พระครูปลัดคำรณ กตปุญโญ (แก้วเกลี้ยง), พระครูถาวรพิสุทธิ์,
พระครูสุจิตธรรมวัตร, พระครูโสภณธรรมวิสิฐ และสุขอุษา นุ่นทอง
Phrakrupalad Kamron Katapunyo (Kaewkleiang), Phrakru Thavornpisut,
Phrakhru Sophonthammavisit, Phrakhru Suchitthammawat and Sukusar Nuntong
วิทยาลัยสงฆ์สุราษฎร์ธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย
Surat Thani Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author, E-mail: dr.dome789@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งค้นหาคำตอบของข้อสงสัยที่ว่าความเป็นเกินจริงในการจัดการพิธีงานศพของชาวพุทธไทยในสังคมดิจิทัลสามารถวิเคราะห์ได้อย่างไรและทางออกที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร ผลการศึกษาพบว่า การจัดงานศพในปัจจุบัน นอกจากจะมีค่าใช้จ่ายในเรื่องต่าง ๆ มากมายแล้ว ยังปรากฏค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นปะปนอยู่ด้วย และปัญหาในการจัดงานศพที่เกิดความสับสนในด้านต่าง ๆ สังคมดิจิทัลเป็นสังคมแห่งการบริโภคนิยมที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศในการโฆษณา สังคมจึงอยู่ภายใต้อำนาจของการบริโภคเกินจริง และเล่นอยู่กับภาพพจน์ เน้นความเป็นเกินจริง ประติมากรรมหรรษาอลังการและคุณค่าแลกเปลี่ยนมากกว่าคุณค่าใช้สอย วัฒนธรรมการบริโภคให้สิทธิพิเศษแก่ภาพพจน์เหนือกว่าตัวเนื้อหาสาระหรือตัวสินค้าเอง ทางออกของปัญหาความเป็นเกินจริงในการจัดการพิธีงานศพของชาวพุทธไทยในสังคมดิจิทัลโดยการใช้ชีวิตด้วยปัญญาในมรณสติกรรมฐานนี้ ด้วยวิธีการพิจารณาให้เห็นโทษของความตาย พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลรู้จักคิดหรือพิจารณาวิคิดแบบคุณ โทษและทางออก อีกทั้ง น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเครื่องรู้จักตนเอง ความพอประมาณของตนเอง การดำเนินชีวิตด้วยการสร้างความสุขบนความเป็นจริงของแต่ละคน โดยการไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น และมุ่งสร้างคุณค่าและประโยชน์สุขให้แก่ตนเองและสังคมบนความเข้าใจในสังขธรรมชีวิต เข้าถึงสรรพสิ่งอย่างมีสติปัญญาและพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยบนฐานแห่งศีลธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

คำสำคัญ: ความเป็นเกินจริง, การจัดการพิธีงานศพ, ชาวพุทธไทย, สังคมดิจิทัล

ได้รับบทความ: 30 มิถุนายน 2568; แก้ไขบทความ: 19 กรกฎาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 22 กรกฎาคม 2568

Received: June 30, 2025; Revised: July 19, 2025; Accepted: July 22, 2025



Abstract

This academic article aims to find the answer to the question of how the hyperreality of Thai Buddhists to funeral rite management in digital society can be analyzed and what the appropriate solution should be. The results of the study found that in addition to the many expenses in various matters, funerals nowadays also contain unnecessary expenses and the problem of funerals that result in waste in various aspects. The digital society is a society of consumerism driven by information technology in advertising. Therefore, society is under the power of hyperreality and plays with the image, emphasizing hyperreality, sculpture, luxury and exchange value more than use value. Consumer culture privileges the image over the content or the product itself. The solution to the problem of hyperreality in the management of funerals of Thai Buddhists in the digital society is to live with wisdom in this meditation on death awareness. By considering the disadvantages of death, Buddhism teaches people to know how to think or consider the way of thinking in terms of advantages, disadvantages and solutions, and also to apply the philosophy of the sufficiency economy as a means of knowing oneself, moderation of oneself, living life by creating happiness based on the reality of each person by not harming both oneself and others, and aiming to create value and benefits for oneself and society based on understanding the truth of life, accessing all things with wisdom and developing quality of life on a moral basis for peaceful coexistence.

Keywords: Hyperreality, Funeral Rite Management, Thai Buddhists, Digital Society

1. บทนำ

ความเป็นจริงของของสิ่งที่เป็นสภาวะธรรมอันประกอบขึ้นมาเป็นรูปพรรณสัณฐานที่มีความแตกต่างกันในลักษณะชนิด ประเภทของสิ่งที่มีชีวิต ทั้งที่เป็นพืช สัตว์เดรัจฉาน มนุษย์ และสิ่งที่ไม่มีชีวิตต่าง ๆ ไม่มีสิ่งใดข้ามพ้นกฎแห่งความเปลี่ยนแปลง อันเป็นหลักสัจธรรมนำพาสู่กระบวนการของการขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป บุคคลจะยากดีมีจน ลำบากขัดสนหรือมั่งมีมากมาย ไม่มีการยกเว้นให้กับเชื้อชาติ คนในศาสนาใด ย่อมเป็นไปจากอดีต ปัจจุบันและยังคงเป็นเช่นนี้อีกต่อไป คำกล่าวที่ปราชญ์พูดเสมอว่า ความไม่แน่นอนคือ ความแน่นอน การเปลี่ยนแปลงเป็นนิรันดร์ เป็นสิ่งที่จริงแท้แน่นอน และมีสิ่งหนึ่งที่สรรพสัตว์ทั้งหลายมีเหมือนกัน นั่นคือ ความตาย แม้ว่าความตายจะเป็นสิ่งที่ไม่มีใครปรารถนา การตาย และความตายเป็นคำที่มีความคล้ายกัน แต่มีความหมายและขั้นตอนต่างกัน เป็นกระบวนการ



นำไปสู่ความตายในที่สุด ในทางวิทยาศาสตร์ การตายเป็นระยะที่บุคคลมีความทรมาณ ขาดสติ ไม่สามารถควบคุมร่างกายได้ ความตาย หมายถึง สมองตาย สำหรับพระพุทธศาสนา การตายจะมีระยะของมรณาสันนกาลและมรณาสันวิถิ เมื่อผ่านพ้นระยะนี้จะไปสู่ความตาย ความตายคือ การสิ้นอายุ ขาดไออุ่นและสิ้นวิญญาณหรือจิต รวมทั้งให้ความสำคัญกับความ ตายมาก เพราะหากมีสติในช่วงของความตาย เมื่อจิตจิดในภพปัจจุบันดับลงปฏิสนธิจิตในภพต่อไปจะเกิดขึ้นเพื่อทำหน้าที่รับอารมณ์ต่อจากจิตจิดในระยยะมรณาสันวิถิ ดังนั้น หากจิตที่มีสติ ผ่องใส ย่อมนำไปสู่สุคติภูมิ (รื่นเริง สีลานุกรม, 2549, หน้า 62) และ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็น เรื่องธรรมดาที่ทุกชีวิตต้องเผชิญอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ครั้นเมื่อการตายได้เกิดขึ้น การจัดการเกี่ยวกับร่างกายหรือศพนั้นมีความแตกต่างกันไปตามความเชื่อและแนวจารีต ประเพณีที่ได้ประพฤติปฏิบัติกันมา สำหรับกลุ่มความเชื่อตามแนวคิดแบบสสารนิยม (Materialism) ทางวิทยาศาสตร์ที่มองการเกิดมาจากการหลอมรวมของสสาร และมีกลไก การทำงานที่พลังงานของสสาร ครั้นเมื่อยุติการมีชีวิตก็ดำเนินการจัดการย่อยสลายร่างนั้นให้ กลับไปสู่ธาตุเดิมแห่งดิน น้ำ ลม ไฟ ขณะที่กลุ่มความเชื่อแบบจิตนิยม อันเป็นกลุ่มทาง ศาสนาจะมีความเชื่อต่างกับสสารนิยม และในกลุ่มตัวเองก็ต่างกันอีก กล่าวคือ ทรรศนะ การมองความตายของชาวเทวนิยมที่มองว่าเป็นเพียงการหยุดพักการทำงานของร่างกาย โดยชีวิตยังคงดำเนินต่อไปในสภาพของวิญญาณแล้วกลับมาหาพระเจ้าในฐานะที่พระเจ้าเป็น เจ้าของชีวิตมนุษย์ทุกคน ขณะที่ชาวอเทวนิยมมีความเชื่อเรื่องกรรมและผลที่จะได้รับหลัง ความตายของแต่ละบุคคล โดยผู้ที่ทำชั่วจะไปสู่นรก เมื่อตายจะเห็นแค่ความมืด แต่ถ้าจะไป เกิดเป็นมนุษย์ เมื่อตายจะเห็นแต่สีแดง ถ้าจะเกิดเป็นเทพจะเห็นสีขาว

พระพุทธศาสนามีท่าทีต่อพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย การจัดการพิธีงานศพถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของชีวิตจึงได้มีการอุทิศส่วนกุศลนั้นแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และผู้ที่เป็นญาติพี่น้องก็จะได้บำเพ็ญความกตัญญูกตเวทิตาธรรม คือ แสดงความรำลึกถึง และตอบแทนพระคุณของผู้ล่วงลับไปแล้ว ขณะเดียวกัน ผู้ที่ทำบุญก็จะได้สร้างความเจริญ ในทางบุญกุศล สะสมบุญคือ ความดีไว้ในชีวิตของตนเองให้มาก ๆ การทำบุญสามารถที่จะ กระทำได้ด้วยวิธีต่าง ๆ คือ การให้ทาน การรักษาศีล คือ ประพฤติดี ประพฤติชอบทางกาย วาจา ภาวนา การฝึกอบรมจิตและเจริญปัญญา สำหรับการให้ทานจะปรากฏให้เห็นชัดเจน ด้วยวัตถุ เช่น เมื่อนึกถึงผู้ถึงแก่กรรมก็จะนิมนต์พระสงฆ์มารับภัตตาหาร ถวายเครื่องไทย ธรรม ซึ่งถือเป็นพิธีกรรมสามัญที่กระทำกัน เป็นการอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้ล่วงลับและเกื้อกูลต่อ พระพุทธศาสนา เพื่อให้กำลังพระสงฆ์ทำหน้าที่ปฏิบัติศาสนกิจ และเมื่อได้รับการพิจารณา ในเรื่องเกี่ยวกับทานแล้ว ก็จะทำให้เป็นเหตุที่ช่วยบรรเทาความโลภ การยึดติดหรือความ ออยากให้ลดน้อยลงจนทำให้สามารถบริจาคหรือสงเคราะห์บุคคลอื่นได้ ส่วนในด้านของศีล เมื่อได้พิจารณาถึงชีวิตโดยแท้จริงแล้ว ไม่มีวัตถุใดติดตามตัวบุคคลไปได้ นอกจากความดีความ ชั่วที่จะปรากฏให้คนอื่นได้เห็น จึงควรจะดำรงชีวิตให้อยู่ในแนวทางที่ดีงามเพื่อให้บุคคลที่อยู่ เบื้องหลังได้จดจำรำลึกนึกถึงคุณงามความดี การภาวนาเป็นการฝึกอบรมจิตใจและปัญญา



ตัวอย่างคำสอนของพระพุทธเจ้าเกี่ยวกับเรื่องความตาย คือ มรณสติ แปลว่า สติระลึกถึงความตายแล้วเข้าใจในชีวิตว่ามีความตายเป็นที่สิ้นสุด ดังนั้น จึงต้องดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาทลุ่มหลงมัวเมา ส่วนในด้านการอบรมจิตหรือจิตภาวนา จะช่วยให้จิตใจสงบไม่ฟุ้งซ่านกระวนกระวาย หรือหวาดกลัวต่อความตาย รู้เท่าทันความตายและไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ดังนั้น พิธีกรรมที่จัดขึ้นในงานศพ จึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ และพิธีกรรมเกี่ยวกับความตายในสมัยพุทธกาลจึงเป็นพิธีกรรมที่เรียบง่ายไม่สลับซับซ้อนและมุ่งเน้นการละวาง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550, หน้า 7-10, 13-22)

จากหลักการที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้เขียนมีความสงสัยถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในการจัดการพิธีงานศพของชาวพุทธไทยในยุคปัจจุบันอันยุคที่เรียกว่า สังคมดิจิทัลที่มีความแปลกแยกแตกต่างจากเจตนาสิ่งที่ได้ประเพณีปฏิบัติมาของการจัดการพิธีงานศพ จึงได้เกิดข้อสงสัยว่า ความเป็นเกินจริงในการจัดการพิธีงานศพของชาวพุทธไทยในสังคมดิจิทัลสามารถอธิบายได้อย่างไร ทางออกที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร ในประเด็นนี้ ผู้เขียนจะได้คลี่ประเด็นให้เห็นความชัดเจนเป็นลำดับต่อไป

2. ปรากฏการณ์ความเป็นเกินจริงในการจัดการพิธีงานศพของชาวพุทธไทย

ในปัจจุบัน การจัดการเกี่ยวกับพิธีกรรมความตายที่ปรากฏให้เห็นทั่วไปในสังคมชาวพุทธไทย มีลักษณะการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ ประเด็นปัญหาที่พบ เช่น ปัญหาการจัดกิจกรรมที่ไม่เหมาะสม มีโคโยตี้สาว ๆ นุ่งน้อยห่มน้อยมาเต้นหน้าศพ โดยมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ผู้ล่วงลับไปแล้วมีความชอบ และการดื่มสุราของมีนเมาในงานศพ ตลอดจนการเล่นการพนัน ปัญหาค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยที่เกิดจากงานศพ เช่น ค่าเหล้า ปัญหาเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับวันที่ห้ามเผาศพ ปัญหาหนี้สินของเจ้าภาพงานศพ เช่น จากการที่มีการแสดงดนตรี ปัญหาที่เกิดจากธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการจัดงานศพ ด้วยเหตุผลว่าการจัดงานศพเป็นการจัดงานครั้งสุดท้ายให้แก่ผู้ที่เสียชีวิต ญาติพี่น้องจึงต้องการจัดพิธีกรรมเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ดีที่สุด

นอกจากนั้น ประเพณีการจัดงานศพของพุทธศาสนิกชนไทยเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก แต่ละท้องถิ่นมีการจัดงานศพที่แตกต่างกันไปตามธรรมเนียมและฐานะของเจ้าภาพ ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของเจ้าภาพในการพิจารณาว่าจะจัดงานศพให้มีขนาดใหญ่เพียงใดและจะเลือกวัดที่จะจัดงานขึ้นอยู่กับเหตุผลต่าง ๆ ได้แก่ ฐานะทางสังคมของเจ้าภาพว่ามีฐานะร่ำรวย ปานกลางหรือยากจน เหตุผลนี้จะเป็นส่วนสำคัญในการกำหนดและการเลือกจัดงานศพของเจ้าภาพ การจัดงานศพในปัจจุบัน นอกจากจะมีค่าใช้จ่ายในเรื่องต่าง ๆ มากมายแล้ว ยังปรากฏค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นปะปนอยู่ด้วย และปัญหาในการจัดงานศพที่เกิดความสับสนเปลืองในด้านต่าง ๆ นอกจากนั้น ยังมีประเด็นปัญหาด้านการปฏิบัติพิธีกรรมในงานศพของประชาชน ซึ่งมักจะเป็นไปตามแนวทางของผู้นำชุมชน ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนเป็นแนว



เดียวกัน ทำให้เกิดข้อขัดแย้งกันในพิธีการต่าง ๆ ว่าสิ่งใดถูก สิ่งใดผิด อะไรควรกระทำ อะไรไม่ควรกระทำ

อย่างไรก็ตาม การจัดการพิธีกรรมเกี่ยวกับงานศพที่วัด เริ่มต้นตั้งแต่การอาบน้ำศพไปจนเสร็จสิ้นงาน มีการจัดให้บริการงานศพครบวงจร เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกให้กับเจ้าภาพในการจัดงานศพ ความเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของวัดหลาย ๆ แห่งจากอดีตที่ทำหน้าที่ศาสนสงเคราะห์ คือ การให้ความสงเคราะห์ในการฃาปนสถาน รวมถึงการบำเพ็ญกุศลและ เมรุเผาศพ ปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนวิธีการให้บริการงานศพของวัดเป็นเชิงธุรกิจบริการมากขึ้น ที่ปรากฏให้เห็นโดยทั่วไป จึงทำให้การจัดงานศพเกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเดิมเจ้าภาพแต่ละคนจะต้องดำเนินการเองเกี่ยวกับการจัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องใช้สำหรับการประกอบพิธีกรรม การจัดหาและตกแต่งสถานที่ การหาแรงงานมาช่วยในงาน เมื่อเกิดระบบบริการการจัดงานศพเกิดขึ้น ทำให้เจ้าภาพงานศพสะดวก สบาย สามารถติดต่อผู้ให้บริการเพื่อให้มาดำเนินการจัดงานและเมื่อเสร็จสิ้นพิธีกรรม เจ้าภาพมีหน้าที่เพียงจ่ายเงินเท่านั้น จากระบบบริการการจัดงานศพที่เกิดขึ้น จึงส่งผลกระทบให้การจัดงานศพเปลี่ยนแปลงรูปแบบไป โดยค่าใช้จ่ายในการดำเนินการที่ธุรกิจเหล่านี้ รับจัดการอย่างครบวงจรนั้น เป็นค่าใช้จ่ายที่แพงมาก เจ้าภาพงานศพต้องจ่ายเงินจำนวนมาก เพื่อให้ได้การจัดงานศพที่สมบูรณ์แบบ ในปัจจุบัน ค่าใช้จ่ายในการจัดงานศพในประเทศไทยมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในภาคอีสานและภาคเหนือ ที่มีความเชื่อเรื่องพิธีกรรมการจัดงานศพในชุมชนที่สืบทอดกันมา โดยค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยของการจัดงานศพในประเทศไทยอยู่ระหว่าง 80,000 ถึง 200,000 บาท ซึ่งนับว่าเป็นภาระทางการเงินที่หนักหน่วงสำหรับครอบครัวยุคใหม่ ค่าใช้จ่ายเหล่านี้ครอบคลุมตั้งแต่ค่าโลงศพ ค่าเช่าศาลาวัด ค่าพิธีกรรมทางศาสนา ค่าดอกไม้ ค่าอาหารเลี้ยงแขก ไปจนถึงค่าใช้จ่ายในการฃาปนกิจ ซึ่งมีมูลค่าต่างกันไปตามความต้องการและฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ยังไม่นับรวมค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตามความเชื่อในแต่ละภาคหรือตามแนวทางปฏิบัติที่สืบทอดต่อกันมา (ศุภกิตติ์ คุณา, 2568) ขณะที่รายงานการวิจัยของ พระครูภัทรจิตตาภรณ์ และคณะได้สะท้อนให้เห็นว่าค่าใช้จ่ายงานศพส่วนใหญ่เกิดจากคติค่านิยม จนกลายเป็นวัฒนธรรมของสังคม ความมีหน้ามีตาของเจ้าภาพ ค่าใช้จ่ายหลังเสียชีวิตคือ ค่าฉีดยารักษาสภาพศพ การแต่งศพ พิธีเชิญวิญญาณ การบรรจุศพลงโลง พิธีรดน้ำศพ ค่าสถานที่ อาหารและเครื่องดื่ม ค่าถ่ายภาพวิดีโอ ค่าจัดดอกไม้หน้าศพ พิธีสวดบำเพ็ญกุศล ค่าจัดการงานศพเฉลี่ยจะอยู่ที่ 319,000 บาท (พระครูภัทรจิตตาภรณ์ และคณะ, 2564, หน้า 963)

จากพฤติกรรมการจัดงานศพของชาวพุทธไทยปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมในพิธีกรรมทางศาสนาที่เป็นไปในลักษณะของความเป็นเงินจริง ขอยกตัวอย่างบางประเด็น เช่น 1) ความใหญ่โตของพิธีกรรมงานศพที่แสดงถึงจำนวนของแขกมาร่วมในพิธี ซึ่งทำให้เจ้าภาพมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เช่น จำนวนของอาหารเครื่องดื่มที่รับรองแขกผู้มาร่วมในงาน รวมทั้งอาหารการจัดเลี้ยงเพลพระ จำนวนของข้าวสวยที่แจกในงานวันเผาศพ 2) การขยาย



ขั้นตอนพิธีกรรมงานศพให้ดูใหญ่โต ขั้นตอนของพิธีกรรม ยิ่งมีมากวัน รายจ่ายก็จะมีมากตามไปด้วย 3) การเชิญแขกผู้ใหญ่มาร่วมเป็นเกียรติในงาน แสดงถึงความมีบารมี ฐานะ การนิมนต์พระเถระผู้ใหญ่ การนิมนต์พระมาสดมาติกาบังสุกุลจำนวนมาก 4) การจัดมหรสพในงานศพ โดยผู้เป็นเจ้าภาพต้องการแสดงฐานะของตนทางสังคมหรือแสดงออกเรื่องอัตลักษณ์ของผู้ตายว่าผู้ตายเคยสั่งเอาไว้ ตามคำสั่งผี หากไม่จัดมหรสพเพื่อนบ้านอาจตำหนิได้ว่าเจ้าภาพไม่มีบารมี ไม่คบใคร 5) การเลือกใช้อุปกรณ์เครื่องใช้ที่มีความหรูหรา เช่น หีบศพ การจัดประดับด้วยดอกไม้สด เป็นการจัดอย่างสวยงามหรูหรา การใช้เครื่องเสียงใหญ่ ๆ 6) การฆ่าวัวในงานศพ ในงานศพปัจจุบันแม้มีไม่มากสักเท่าไร แต่ก็ยังมีอยู่บ้าง เพราะถือว่างานใดมีการฆ่าวัวถือว่างานนั้นไม่ธรรมดา เป็นงานของผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นผู้ที่มีหน้ามีตามีชื่อเสียงทางสังคม การฆ่าวัวในงานศพนั้น ๆ เป็นการบ่งบอกถึงฐานะเจ้าภาพ บ่งบอกถึงคนมีบารมี บ่งบอกถึงคนมีพรรคพวกมาก เพราะคนส่วนใหญ่จะให้เหตุผลว่าทำตามกันมา กล่าวได้ว่า ความเป็นเงินจิ้งที่ไต่ยกตัวอย่างนั้น หากไม่ทำเช่นนั้น ทางเจ้าภาพของผู้จัดการพิธีงานศพนั้น ๆ เกรงว่าจะมีบางคนพูดได้ว่าเจ้าภาพไม่มีน้ำใจกว้าง การจัดการงานศพในปัจจุบันจึงเน้นความยิ่งใหญ่หรูหรา พิธีการมีความซับซ้อนมากขึ้นถึงจะดูดี เน้นความสะดวกสบายเพื่อแสดงถึงความมีหน้ามีตาของเจ้าภาพในทางสังคม กล่าวได้ว่า การจัดงานศพในปัจจุบันเป็นการจัดงานในเชิงโอ้อวด จนลืมนำถึงคุณค่าและความหมายที่แท้จริงในศาสนา

3. พุทธาสัตถะความเป็นจริงของการจัดการพิธีงานศพของชาวพุทธไทย

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความตายเช่นกัน ดังปรากฏในมัชฌิมนิกาย อุปปริตตนสัฏฐี (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ม.อ. (ไทย) 14/373/420) ความว่า “ภิกษุทั้งหลาย หมูสัตว์ผู้มีความแก่เป็นธรรมดา หมูสัตว์ผู้มีความเจ็บเป็นธรรมดา หมูสัตว์ผู้มีความตายเป็นธรรมดา หมูสัตว์ผู้มีความเศร้าโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจและความคับแค้นเป็นธรรมดา” ถึงแม้ว่าความตายจะเป็นกฎธรรมชาติ เป็นธรรมดาของชีวิต แต่ก็ไม่ใช่เรื่องง่ายที่ปุถุชนทั่วไป จะทำใจยอมรับกฎของธรรมชาติข้อนี้โดยง่าย หากแต่ทำความเข้าใจอย่างถูกต้อง ไม่เพียงช่วยสามารถตายอย่างสงบ หรือ อาจถึงขั้นที่หลุดพ้นจากความทุกข์ได้เท่านั้น ยังช่วยให้เรารู้จักดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข เข้าถึงความสุขภายใน เข้าใจหลักไตรลักษณ์ทั้ง 3 ประการ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา เป็นสิ่งชาวพุทธพึงระลึกได้ หากเกิดความทุกข์ ให้พึงใช้ปัญญา มองให้เห็นความไม่เที่ยงของสรรพสิ่งบนโลก คือ อนิจจัง จะนำไปสู่ความเห็นแจ้งในอนัตตา คือ ความไม่มีตัวตนที่ไม่มีสิ่งใดคงอยู่ได้โดยไม่มีวันเสื่อมสลาย ทุกสรรพสิ่งบนโลกใบนี้ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ล้วนย่อมตกอยู่ในสถานะเดียวกัน คือ มีการเกิดขึ้น การตั้งอยู่ และการดับสูญ ไม่วันใดก็วันหนึ่ง อันเป็นกฎของธรรมชาติที่ไม่อาจปฏิเสธได้ (ธรากร จันทนะสาโร, 2557, หน้า 26) สิ่งเหล่านี้เป็นหลักมรณสติที่ทุกคนสามารถนำมาพิจารณาระลึกนึกถึงความตายอยู่เป็นประจำ ดังนั้น การจัดการพิธีงานศพของชาวพุทธย่อมมีเป้าหมายเพื่อเป็นเครื่องเตือนสติปัญญาในการพิจารณาถึงหลัก



มรณสติ โดยให้พิจารณาให้เห็นความเป็นสังขธรรม เมื่อมองเห็นสังขธรรมนั้นนำมาสู่การประพฤติปฏิบัติตนในครรลองแห่งศีลธรรม ดังขยายความ ดังนี้

พุทธสารัตถะของหลักมรณสตินั้นเป็นสิ่งที่คุณค่าและเป็นประโยชน์ทั้งในการดำเนินชีวิตประจำวันและการอยู่ร่วมกันในสังคม หากพิจารณาในแก่นธรรมของหลักมรณสตินั้นเป็นทั้งวิปัสสนากรรมฐานในการปลุกฝังปัญญาอันเป็นเครื่องรู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะธรรม และเข้าใจความเป็นไปด้วยหลักสังขธรรมอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านปัญญา สิ่งที่หลักมรณสติได้ถูกนำมาเป็นกุศโลบายในการเตือนให้ระลึกนึกความตายอย่างเนือง ๆ นี้ได้ถูกปรากฏในรูปแบบพิธีกรรมการจัดงานศพ ดังที่ชาวพุทธไทยมีความคุ้นเคยกันในเวลาที่มีการตาย จะต้องมีศาสนพิธีกรรมต่าง ๆ แต่ในรูปแบบของพิธีการจัดการเกี่ยวกับความตายนั้นจะถูกแฝงปริศนาธรรมเพื่อนำไปสู่การบ่มเพาะหลักสัทธรรมและคติธรรมจากการจัดความตายให้เห็นและพิจารณาอันนำไปสู่การประยุกต์ใช้หลักมรณสติในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสังคม และสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ สังคม อบรมของหลักมรณสตินั้นได้ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย ด้วยการดำรงตนให้พฤติกรรมทางกายวาจาให้เรียบร้อยด้วยการน้อมนำหลักมรณสติที่ปรากฏในเรื่องภพภูมิ สังสารวัฏ การเวียนว่ายตายเกิด และให้ประพฤติกรรมดำรงกายในการปฏิบัติตามความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม นำสู่ชีวิตประจำวันด้วยหลักศีลหลักธรรม หลักมรณสติกรรมฐานผ่านการจัดการพิธีงานศพนี้สามารถนำมาพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านปัญญาด้วยการพิจารณาเห็นสรรพสิ่งโดยเฉพาะมนุษย์ล้วนเป็นไปตามหลักไตรลักษณ์

หลักไตรลักษณ์ถือว่าเป็นหลักมรณสติคำสอนในพระพุทธศาสนาที่นับว่าสำคัญที่สุดในฐานะหลักสังขธรรม อันเป็นพื้นฐานของหลักมรณสติคำสอนอื่น ๆ เพราะว่าหลักมรณสติคำสอนเรื่องไตรลักษณ์หรือสามัญลักษณ์ะ เป็นคำสอนเรื่องธรรมชาติของสรรพสิ่ง เป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนามีพุทธพจน์กล่าวถึงไตรลักษณ์ไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ...สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง...สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์...ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: อัง.ติก. (ไทย) 20/576/274) หลักมรณสติที่เรียกว่าไตรลักษณ์นั้น ได้แก่ อนิจจตา ทุกขตา และอนัตตตา หลักมรณสติทั้งสามอย่างนี้เรียกอีกอย่างว่า สามัญลักษณ์ะ คือ ลักษณะสามัญที่สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมีเหมือนกัน สิ่งใดก็ตามที่เกิดมีขึ้นสิ่งนั้นย่อมตกอยู่ภายใต้กฎสามัญลักษณ์ะนี้ เพราะฉะนั้น ทุกสิ่งในสากลจักรวาลไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือสิ่งไม่มีชีวิตย่อมมีลักษณะสามัญเหมือนกันหมด หลักมรณสติพิจารณาให้เห็นว่าสิ่งทั้งหลายเกิดจากส่วนประกอบต่าง ๆ มาประชุมกันเข้า หรือมีอยู่ในรูปของการรวมตัวเข้าด้วยกันของส่วนประกอบต่าง ๆ นั้น ซึ่งส่วนประกอบนั้นล้วนเกิดดับต่อกันไปเรื่อย ไม่เที่ยงไม่คงที่ ส่วนประกอบทั้งหลายมีความสัมพันธ์เนื่องอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นเหตุปัจจัยสืบต่อแก่กัน ความเป็นไปต่าง ๆ ทั้งหมดนี้เป็นไปตามธรรมชาติ อาศัยความสัมพันธ์และความเป็นปัจจัยเนื่องอาศัยกันของสิ่งทั้งหลายเอง จึงเรียกว่าเป็นไตรลักษณ์นี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามัญลักษณ์ะ แปลว่า ลักษณะทั่วไปของสิ่งทั้งปวงที่เป็นไปด้วย 1) อนิจจตา คือ ความไม่เที่ยง



ความไม่คงที่ ความไม่ยั่งยืน ภาวะที่เกิดขึ้นแล้ว เสื่อมและสลายไป 2) ทุกขตา ความเป็นทุกข์ ภาวะที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นและสลายตัว ภาวะที่กดดัน ผื่นและขัดแย้งอยู่ในตัว 3) อนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ความไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมันเอง สิ่งทั้งหลายมีอยู่ในรูปของ กระแสที่ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ อันสัมพันธ์เนื่องอาศัยกัน เกิดดับสืบทอดกันไปอยู่ ตลอดเวลาไม่ขาดสาย เมื่อทุกส่วนเป็นไปในรูปกระแสที่เกิดดับอยู่ตลอดเวลาขึ้นต่อเหตุปัจจัย เช่นนี้ ก็ย่อมไม่เป็นตัวของตัว มีตัวตนที่แท้จริงไม่ได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556, หน้า 72-93)

ครั้นเมื่อได้เป็นผู้ตระหนักรู้หลักความจริงในชีวิต คือ ทุกชีวิตในโลกล้วนมีความ ตายในเบื้อง หน้าเป็นหลักความจริงแท้แน่นอนที่ใคร ๆ อาจจะปฏิเสธไม่ได้จะยกเลิก็ไม่ได้ จะหลีกเลี่ยงก็ไม่ได้ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน จะยิ่งใหญ่ ขนาดไหนก็ไม่มีการยกเว้น ด้วยเหตุที่เป็นจริง เช่นนี้ จึงให้ตระหนักรู้ในหลักความจริงของชีวิตว่า “ชีวิต ความเจ็บไข้ เวลา สถานที่ทอดกาย และภูมิที่จะไปเกิดในโลกหน้า” จึงต้องตระหนักรู้หลักความจริงของชีวิตด้วยการริบเตรียมตัว สร้างคุณความดีตั้งแต่วินาทีนี้ เพราะชีวิตไม่มีทางที่จะผลัดเพี้ยนกับพญามัจจุราชได้ นอกจาก ทำให้ชีวิตของเราตายลง แล้วยังทำให้เราได้ตายจากการทำความดีอีก สิ่งที่ทำให้เรา ตายจากความดี ดังนั้น เราจึงต้องเตรียมตัวก่อนตายด้วยด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเตรียมตัวตาย ด้านร่างกาย การเตรียมตัวตายด้านจิตใจ การเตรียมตัวตายด้านวิญญาณ การเตรียมตัวตาย ด้านสังคม และการเตรียมตัวตายตามหลักพุทธธรรม ชีวิตของตนที่จะต้องตายก็ต้องบอก ตนเองไว้ว่า วันหนึ่งจะต้องตายเป็นธรรมดา ไม่มีใคร หนีความตายไปได้สักคนเดียว เพราะ ความตายเป็นสิ่งหนึ่งของชีวิตที่ทุกคนมีเกิด ทุกคนมีตาย เช่นเดียวกัน จึงต้องชวนชวายุ ประพฤติตนให้เป็นไปตามแนวทางศีลธรรม แนวทางเหล่านี้เป็นเจตนาของการจัดการพิธีงานศพ

4. พลวัตการจัดการพิธีงานศพของชาวพุทธไทยในสังคมดิจิทัล

สังคมไทยได้เข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นยุคที่ความเจริญก้าวหน้าในด้าน วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่เชื่อมโยงประเทศต่าง ๆ ในโลกให้เข้าถึงกันอย่างเป็นหนึ่งเดียว และมีความเจริญก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง กระแสความเปลี่ยนแปลงที่ไหลบ่าทะลักเข้าสู่วิถี ชีวิตของสังคมชนบทมากขึ้น ความเจริญดังกล่าว จึงส่งผลต่อการจัดพิธีกรรมศพของชาวพุทธ ไทยด้วย เพราะคนในสังคมมีการติดต่อสื่อสาร และมีการเรียนรู้จากแหล่งชุมชนอื่น และมีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมร่วมกันและยอมรับเอาวัฒนธรรมจากแหล่งอื่นนอก ชุมชนที่เห็นว่าดีงามนำมาประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมเดิมที่ปฏิบัติอยู่ จึงมีส่วนทำให้เกิด วัฒนธรรมใหม่ขึ้นมาและคนในชุมชนเห็นว่าดีงามจึงยึดถือเป็นแบบอย่างสืบมา ในอดีตการ จัดการพิธีงานศพของชาวพุทธไทย เป็นไปแบบเรียบง่าย ไม่มีพิธีการอะไรที่ซับซ้อนเหมือน ปัจจุบัน เช่น การอ่านประวัติของผู้ตาย การมอบกองทุนเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ก็ไม่มี การทอดผ้าบังสุกุล ส่วนผ้าไตรบังสุกุลแต่เดิมนั้นมีไม่เกิน 3 ไตร แต่ปัจจุบันนี้มีจำนวนมาก นอกจากนี้ ยังมีการแจกของที่ระลึกแก่แขกผู้มาร่วมงานอีกด้วย รวมถึงการตกแต่งสถานที่



เผาศพในป่าช้าสุสานก็ไม่มีการปฏิบัติ แต่ปัจจุบันนี้ แทบทุกงานมีการตกแต่งอย่างสวยงาม เพื่อเป็นการให้เกียรติกับผู้ที่เสียชีวิตและควมมีหน้ามีตาของลูกหลานญาติผู้จัดงาน ตอนแรกก็จัดการเฉพาะงานศพที่มีฐานะดีก่อนเท่านั้น แต่ต่อมาคนในชุมชนเห็นว่าสวยงามดี จึงถือปฏิบัติมาเกือบทุกศพไม่ว่าจะเป็นศพที่มีฐานะดีหรือฐานะยากจนก็ต้องจัดให้เหมือนกัน นอกจากนี้ ยังยกเลิกพิธีการขอขมาศพแบบโบราณ และเปลี่ยนเป็นการยืนสงบนิ่งไว้อาลัยแบบสากลนิยมแทน สิ่งเหล่านี้ล้วนได้รับอิทธิพลมาจากความเปลี่ยนแปลงอันเป็นพลวัตของสังคมดิจิทัล กระแสดิจิทัลได้นำพาความเป็นเกินจริงให้เกิดขึ้น

ฌอง โบตริยาร์ด (Jean Baudrillard) นักวิชาการแนววิพากษ์ชาวฝรั่งเศส (1929-2007) เป็นนักปรัชญาหลังสมัยใหม่ (Postmodern philosopher) ได้สะท้อนความเปลี่ยนแปลง โดยชี้ให้เห็นว่า โลกปัจจุบันนี้ล้วนสื่อสารกันผ่าน “สัญญาณ” การบริโภคที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จึงเป็นการบริโภคเชิงสัญญาณ (Consumption of sign) ด้วย นั่นหมายถึง เมื่อเราบริโภคนั้น เราไม่ได้บริโภคบนพื้นฐานความต้องการที่แท้จริง เขาได้ชี้ให้เห็นถึงคุณค่าอีกชนิด นั่นคือ คุณค่าเชิงสัญญาณ (Sign value) ผ่านแนวคิดตรรกวิทยาแห่งการบริโภค (Logic of consumer) ซึ่งได้กลายมาเป็นเหตุปัจจัยต่อการเลือกบริโภคในสังคมร่วมสมัยนี้ เขาวิเคราะห์ถึงมิติการผลิตมาสู่มิติการบริโภค เช่น การโฆษณาที่ผลิตสัญญาณให้กับสินค้าและบริการต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายในการจัดการกับอุปสงค์ของผู้บริโภคเป็นสำคัญและโยกคำอธิบายการบริโภคด้วยกฎเกณฑ์ด้านศีลธรรมมาสู่การใช้เกณฑ์ด้านสัญลักษณ์นั่นเอง เขายังได้อธิบายการวิเคราะห์สินค้าโดยเปลี่ยนจากการวิเคราะห์สินค้าในมิติเศรษฐกิจมาสู่วัฒนธรรมโดยให้นิยามว่า สินค้าคือ ผลผลิตแบบรูปธรรมของวัฒนธรรมนั่นเอง โดยมีความสำคัญคือ กระบวนการผลิต / การกระจาย / การบริโภคสินค้าจะสัมพันธ์กับเงื่อนไขทางวัฒนธรรมของแต่ละสังคม หากสินค้าเป็นเครื่องแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมสินค้าต่าง ๆ ก็จะสัมพันธ์กับรสนิยมทั้งของผู้ใช้และผู้บริโภค และหากการบริโภคสัมพันธ์กับผู้บริโภคในเงื่อนไขทางวัฒนธรรมแล้วสินค้าต่าง ๆ ก็ยังจะมีหน้าที่ธำรงรักษาไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ทางวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กัน ยิ่งไปกว่านั้น เขาได้กล่าวอีกว่า ระบบการผลิตในยุคปัจจุบันได้ผลิตวัตถุที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ออกมาอย่างเพียงพอแล้ว แต่มนุษย์อาจจะมีความต้องการทางด้านจิตใจซึ่งเกิดจากความเพ้อฝัน ความปรารถนา (desire) หรือจากจิตใต้สำนึก (subconscious) ซึ่งเป็นความต้องการที่นอกเหนือจากความต้องการพื้นฐาน เป็นความต้องการทางจิตใจ (Baudrillard, 1996 หน้า 50) ยกตัวอย่างเช่น รถยนต์สมัยใหม่ไม่ได้ออกแบบเพื่อคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยพื้นฐานเพียงอย่างเดียว แต่ออกแบบเพื่อกระตุ้นจินตนาการของคน ที่เกิดจากความปรารถนาทำให้ความมีเหตุผลในโครงสร้างของวัตถุลดน้อยลงไป โดยที่เขาได้ชี้ให้เห็นว่าสังคมหลังสมัยใหม่อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันที่เรียกว่า สังคมดิจิทัลนี้ วัฒนธรรมการบริโภคมุ่งสู่มูลค่าของการบริโภคที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับวัตถุแห่งการบริโภค (สินค้า) ออกเป็น 4 ระดับ คือ 1) มูลค่าการใช้สอยที่เกิดจากประโยชน์การใช้สอยของวัตถุ เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ 2) มูลค่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจาวัตถุนั้นสามารถซื้อขายได้ 3) มูลค่าแลกเปลี่ยน



เชิงสัญลักษณ์ที่เกิดจากการที่วัตถุนั้นสามารถสื่อความหมายบางอย่างได้ เช่น ของขวัญหรือ แหวนแต่งงาน และ 4) มูลค่าเชิงสัญลักษณ์ที่เกิดจากการที่วัตถุนั้นสามารถแสดงสถานภาพหรือ สร้างความแตกต่างให้กับผู้บริโภคได้ เช่น สินค้าแบรนด์เนม เมื่อพัฒนาการของการบริโภคได้ ผสมผสานกับความเป็นอัตลักษณ์จึงทำให้นักธุรกิจสร้างนวัตกรรมให้เกิดการจำลองจากของจริง (simulation) สภาพเสมือนจริงหรือประติมากรรม (simulacrum/simulacra) และสิ่ง เหล่านี้กลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า ความเป็นเกินจริง (hyperreality)

5. การวิเคราะห์ความเป็นเกินจริงในการจัดการพิธีงานศพของชาวพุทธไทยในสังคมดิจิทัล

สังคมดิจิทัลเป็นสังคมแห่งการบริโภคนิยมที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ ในการโฆษณา สังคมจึงอยู่ภายใต้อำนาจของการบริโภคเกินจริง และเล่นอยู่กับภาพพจน์ (Image) นั่นคืออะไรก็ตามที่เขาบริโภค สังคมต้องรับได้หรือเป็นที่ยอมรับของสังคม ประชาชนต้องจ่ายเงินจำนวนมากเพื่อซื้อและบริโภค วิธีของประชาชนคือวิธีของการบริโภค ใครก็ตามที่สามารถควบคุมการบริโภคของประชาชนได้ พวกเขาสามารถควบคุมสังคมได้ คนฉลาดย่อมได้รับประโยชน์จากการบริโภคของประชาชน ขณะนี้ประเทศมหาอำนาจ ทั้งหลายในฐานะผู้ผลิตและจัดจำหน่าย พยายามกระตุ้นความอยาก (desire) ของประชาชน ในรูปแบบต่าง ๆ พวกเขาวางเครือข่ายและใยข่ายเพื่อที่จะควบคุมผู้บริโภคให้อยู่ในเงื้อมมือ ดังนั้น สังคมดิจิทัลจึงเน้นความเป็นเกินจริง ประติมากรรมหรือการลอกเลียนแบบและคุณค่า แลกเปลี่ยนมากกว่าคุณค่าใช้สอย วัฒนธรรมการบริโภคในสังคมดิจิทัลให้สิทธิพิเศษแก่ ภาพพจน์เหนือกว่าตัวเนื้อหาสาระหรือตัวสินค้าเอง วัฒนธรรมการบริโภคเป็นผลมาจากการ ขยายตัวของการผลิตสินค้าภายใต้ระบบทุนนิยม และสินค้าภายใต้วัฒนธรรมบริโภคได้กลาย มาเป็นสิ่งที่คนในสังคมใช้ในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และใช้สร้างความแตกต่าง อีกทั้ง วัฒนธรรมบริโภคนั้นเป็นแหล่งความรู้สึกลึกซึ้งและความฝันของผู้คน กล่าวคือ กระบวนการวัฒนธรรมบริโภคนั้นมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันอยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจแบบ ทุนนิยมที่มีรูปแบบการผลิตขนาดใหญ่ ทำให้ได้ผลผลิตที่เป็นสินค้าบริการจำนวนมาก ซึ่งนำไปสู่การสะสมของวัฒนธรรมด้านวัตถุธรรมในรูปแบบของสินค้าบริโภคและช่วยกระตุ้น การเติบโตด้านกิจกรรมการใช้เวลาว่างและการบริโภคของคนในสังคมให้เพิ่มมากขึ้น ส่วนตัว “สินค้า” กลายมาเป็นวัตถุที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับใช้เป็นสื่อในการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม สินค้าภายใต้วัฒนธรรมการบริโภค กลายเป็นสื่อเชิงสัญลักษณ์ซึ่งถูกบริโภคและสามารถนำมา เป็นสื่อสร้างอัตลักษณ์ของผู้คนอันเป็นวัฒนธรรมด้านสทธรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ โบ德里าร์ดที่มองว่า โลกยุคปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการบริโภคที่สินค้าถูกบริโภคได้มากกว่ามูลค่า ที่แท้จริง และประโยชน์ใช้สอยของสินค้าถูกทำให้หมดบทบาทลงอย่างสิ้นเชิง เพราะโดย ปกติแล้วผู้คนมักคิดกันว่า วัตถุที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ไม่สอยหรือไม่ก็เป็น วัตถุเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คนเป็นอันดับแรก แต่โบ德里าร์ดกลับมองในทางตรง ข้ามกับทัศนะข้างต้น เพราะเขาเชื่อว่า เครื่องมือเครื่องใช้ และวัตถุที่อยู่รอบตัวเรามีพื้นฐาน



มาจาก “ค่าของการแลกเปลี่ยนแห่งสัญญา” เป็นสำคัญ ส่วน “ค่าการใช้” ของวัตถุนั้นไม่ใช่สิ่งอื่นใดนอกเหนือจากเป็นสิ่งที่ทำให้เราระลึกถึงคุณค่าของสิ่งนั้นหรือเป็นแค่เครื่องเตือนใจเท่านั้น สิ่งเหล่านี้ได้ปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านคตินิยมและบรรทัดฐานใหม่ในฐานะแบบแผนการดำเนินชีวิตของวัฒนธรรมการบริโภคด้านคตินิยมใหม่ (Baudrillard, 1998, p. 128)

เมื่อเหลียวหลังเพื่อจะแลหน้าสังคมไทย สิ่งที่ยังคงเป็นวังวนของปัญหาลักษณะการบริโภคสินค้าของคนไทยในบางครั้งนั้นเป็นการยากที่จะแยกแยะค่า ระหว่างคำว่า คุณค่า การใช้สอย คือ สิ่งที่มีคุณค่าในลักษณะที่จำแนกกับลักษณะการบริโภคในเชิงสัญญา คือ สิ่งบริโภคที่แสดงให้เห็นถึงสถานะทางสังคมในการบริโภคสัญญานั้น ด้วยเหตุผลที่ว่า ในสังคมสมัยปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการบริโภคสัญญา โดยตรรกะของจิตสำนึกของมนุษย์บังคับให้เราต้องขยายขอบเขตความหมายของสัญญาออกไปไม่มีที่สิ้นสุด เพราะการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ให้เป็นที่พึงพอใจนั้นเป็นไปได้ยาก เราจึงถูกบังคับให้บริโภคสัญญามากขึ้นเป็นลำดับ ด้วยเหตุและผลนี้ จึงเป็นวัฏจักรของวัฒนธรรมบริโภคนิยม ทุนิยม และ สัญญาของมนุษย์ต่อไปเรื่อย ๆ ยิ่งไปกว่านั้น ในสังคมดิจิทัล วัฒนธรรมการบริโภคปัจจุบันถูกวัดด้วยปริมาณและมูลค่าเป็นหลัก โดยผู้บริโภคเน้นการบริโภคเพียงเพื่อ “โอ้อวดตัวตน” (Self- Conspicuous Consumption) เป็นเป้าหมายสำคัญ กลายเป็น “สังคมอุดมกิน” (The Society of Consumption) แม้แต่ความสุขในปัจจุบันก็เหลือเพียงแค่ “สุขที่ได้เสพ” (Pleasure of Consumption) สร้างฐานะหรืออัตลักษณ์ทางสังคม ส่งผลทำให้มีการแข่งขันวิ่งตามกระแสบริโภคนิยมให้เท่าทันไร้พลังสร้างสรรค์ประดิษฐ์คิดค้นสิ่งที่งามแก่ตนเองและสังคม มอมเมาตัวตนอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย โดยมุ่งสนองตอบต่อการ “กิน กาม เกียรติ” ภายใต้บรรยากาศของบริโภคนิยมที่กำลังแผ่ไปทุกหย่อมหญ้าเช่นนี้ ประเด็นปัญหาที่เกิดจากบริโภคนิยมในสังคมไทยยังคงเป็นปัญหาควรได้รับการแก้ไขต่อไป มีภาวะอารมณ์ที่ไม่เป็นสุขซึ่งส่งผลต่อชีวิตอย่างน้อยสองประการ คือ ทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปในแนวทางที่ไม่ถูกต้องและไม่สามารถค้นหาสิ่งที่เป็นคุณค่าในตัวเองได้

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น แม้จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมการบริโภคสินค้าในเชิงธุรกิจก็ตาม แต่สิ่งนี้ได้มามีอิทธิพลในการจัดการพิธีงานศพของชาวพุทธไทยในลักษณะของการจัดงานแนวบริโภคเชิงสัญญานั้นเช่นกัน ดังที่จะเห็นได้จากการจัดงานศพที่แสดงถึงความมีหน้ามีตา มีเกียรติมีศักดิ์ศรีทั้งของผู้วายชนม์และลูกหลานญาติพี่น้องที่ดำเนินการจัดการพิธีงานศพ เพราะเป็นผู้นำมากับมีในสังคม จึงได้จัดการพิธีงานศพอย่างอลังการยิ่งใหญ่จนหาแก่นสารอันเป็นพุทธสัจธรรมของการบำเพ็ญกุศลศพนั้นไม่เจอ ขณะเดียวกันในความเป็นจริง ชาวพุทธไทยก็ไม่อาจจะปฏิเสธโลกแห่งความเป็นจริงของกระแสโลกาภิวัตน์หรือสังคมดิจิทัลนั้น ประเด็นคือจะอย่างไรให้สามารถอยู่ได้ในของความเป็นเกินจริงและความเป็นจริงของการจัดการพิธีงานศพในสังคมดิจิทัลนั้นได้ นประเด็นนี้ โดยหลักพื้นฐานคือการใช้ชีวิตด้วยปัญญาในมรรคธรรมฐานนี้ โดยวิธีการพิจารณาให้เห็นโทษของความตาย พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลรู้จักคิดหรือพิจารณาวิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก



โดยมีหลักการโดยทั่วไปการคิดแบบคุณโทษและทางออก มี 3 ลักษณะ คือ 1) อัสสาทะ คิดแง่คุณค่า ข้อดี (ให้พิจารณาในแง่บวกหรือคุณของความตายว่า หากคนเราไม่ตาย ก็จะมี ประมาทไม่รีบทำความดี ไม่ทำบุญกุศลใด ๆ เพราะไม่ต้องไปรับผลกรรมอีก) 2) อาทีนวะ คิดแง่โทษ ข้อเสีย (ให้พิจารณาในแง่ลบของความตายว่า หากคนเราจะต้องตายในวันหนึ่ง ช่างหน้าอย่างแน่นอน ฉะนั้น จึงไม่ควรประมาทและรีบบำเพ็ญบุญกุศลไว้ให้มาก เพื่อจะได้ไม่ ตกทุกข์ลำบากหากตนตายไปสู่ปรโลก) และ 3) นิสสรณะ คิดแง่ทางออก ทางแก้ปัญหา ทางรอดปลอดภัย นั้นหมายถึงว่า การพิจารณาใช้หลักมรณสตินำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ใน การดำรงชีวิตด้วยการเป็นอยู่ด้วยความไม่ประมาทหมั่นมาในชีวิต วย เวลา และในรูปร่าง หน้าตา มีจิตใจรู้สึกกลัวต่อบาปกรรม กลัวความไม่ดี เพราะตายแล้วผู้คนติเตียนและหันมาทำ กรรมดี ตายแล้วผู้คนสรรเสริญ เป็นผู้ตื่นในการทำกิจทั้งปวง โดยไม่มีการผัดวันประกันพรุ่ง ในการสร้างความดี เกิดความสลดใจ สงบจิตมีปัญญามองเห็นธรรมชาติของชีวิตว่า ล้วนตกอยู่ ภายใต้อำนาจกฎของไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์และไม่ขึ้นต่ออำนาจใคร ไม่มี ความยึดมั่นในทรัพย์สมบัติ สามารถทำจิตใจให้ปล่อยวางได้ เมื่อไม่ได้ตั้งความปรารถนา รู้จัก วิธีเตรียมตัวก่อนตาย และฉลาดรับมือเมื่อความพลัดพรากมาเยือน มีความรัก มีความเข้าใจกัน เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน หายโกรธเคืองกัน ให้อภัยแก่กัน แล้วหันหน้ามาทำความดีต่อกัน เพราะรู้ว่าความโกรธ เป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นไฟไหม้จิตใจของเราให้เราร้อน ไม่มีความสุข ดังนั้น บุคคลที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขก็ด้วยความรักที่มีต่อกัน และยังตระหนักอีกว่ามี เวลาไม่นานชีวิตก็ต้องตายจากกัน ช่วงเวลาที่เหลืออยู่นี้เราควรมีความรักต่อกันและหมั่น ทำความดีให้มาก (พระณัฐกิตติ อนารโท (ผุยเหง้า), 2551 หน้า 87-88) อีกทั้ง น้อมนำหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเครื่องรู้จักตนเอง ความพอประมาณของตนเอง การดำเนินชีวิตด้วยการสร้างความสุขบนความเป็นจริงของแต่ละคน โดยการไม่เบียดเบียนทั้ง ตนเองและผู้อื่น และมุ่งสร้างคุณค่าและประโยชน์สุขให้แก่ตนเองและสังคมบนความเข้าใจใน สังคมชีวิต เข้าถึงสรรพสิ่งอย่างมีสติปัญญาและพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยบนฐานแห่ง ศีลธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

6. บทสรุป

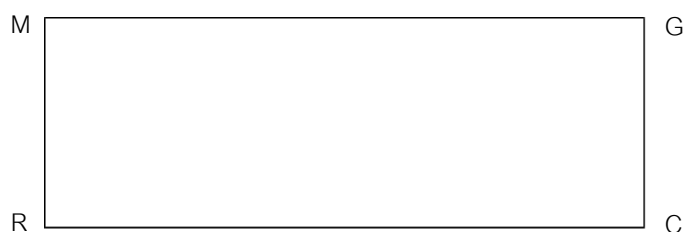
พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย เพราะถือว่าเป็น เหตุการณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของชีวิตจึงได้มีการอุทิศส่วนกุศลนั้นแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว และผู้ที่ เป็นญาติพี่น้องก็จะได้บำเพ็ญความกตัญญูตเวทิตาธรรม คือ แสดงความรำลึกถึงและตอบ แทนพระคุณของผู้ล่วงลับไปแล้ว การจัดงานศพในปัจจุบัน นอกจากจะมีค่าใช้จ่ายในเรื่องต่าง ๆ มากมายแล้ว ยังปรากฏค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นปะปนอยู่ด้วย และปัญหาในการจัดงานศพที่เกิด ความสับสนในสิ่งต่าง ๆ สังคมดิจิทัลเป็นสังคมแห่งการบริโภคนิยมที่ขับเคลื่อนด้วย เทคโนโลยีสารสนเทศในการโฆษณา สังคมจึงอยู่อยู่ภายใต้อำนาจของการบริโภคเกินจริง และ เล่นอยู่กับภาพพจน์ (Image) สังคมดิจิทัลจึงเน้นความเป็นเกินจริง ประติมา ความหรูหรา



อสังการและคุณค่าแลกเปลี่ยนมากกว่าคุณค่าใช้สอย วัฒนธรรมการบริโภคในสังคมดิจิทัลให้สิทธิพิเศษแก่ภาพพจน์เหนือกว่าตัวเนื้อหาสาระหรือตัวสินค้าเอง วัฒนธรรมการบริโภคเป็นผลมาจากการขยายตัวของการผลิตสินค้าภายใต้ระบบทุนนิยม และสินค้าภายใต้วัฒนธรรมบริโภคได้กลายมาเป็นสิ่งที่คนในสังคมใช้ในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และใช้สร้างความแตกต่าง ชาวพุทธไทยก็ไม่อาจจะปฏิเสธโลกแห่งความเป็นจริงของกระแสโลกาภิวัตน์ หรือสังคมดิจิทัลนั้น ประเด็นคือจะอย่างไรให้สามารถอยู่ได้ในของความเป็นจริงและความเป็นจริงของการจัดการพิชิตงานศพในสังคมดิจิทัลนั้นได้ ในประเด็นนี้ โดยหลักพื้นฐานคือการใช้ชีวิตด้วยปัญญาในมรณสติกรรมฐานนี้ โดยวิธีการพิจารณาให้เห็นโทษของความตาย พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลรู้จักคิดหรือพิจารณาวิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก อีกทั้งน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเครื่องรู้จักตนเอง ความพอประมาณของตนเอง การดำเนินชีวิตด้วยการสร้างความสุขบนความเป็นจริงของแต่ละคน โดยการไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น และมุ่งสร้างคุณค่าและประโยชน์สุขให้แก่ตนเองและสังคมบนความเข้าใจในสังขธรรมชีวิต เข้าถึงสรรพสิ่งอย่างมีสติปัญญาและพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยบนฐานแห่งศีลธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและการวิเคราะห์เรื่อง ความเป็นจริงในการจัดการพิชิตงานศพของชาวพุทธไทยในสังคมดิจิทัล จนนำมาสู่การการตกผลึกเป็นผลลัพธ์องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเพื่อนำไปประยุกต์ใช้เกิดประโยชน์ คือ RCMG Model ซึ่งสามารถสรุปได้ดังรูปภาพประกอบ ดังนี้



ภาพที่ 1.1 องค์ความรู้จากการศึกษา RCMG Model

จากภาพข้างต้น สามารถอธิบายโดยสังเขปคือ

R ย่อมาจาก Reality ความเป็นจริง การพิจารณาสภาวะธรรมองให้เห็นตามความเป็นจริงที่ดำเนินเป็นตามหลักไตรลักษณ์ คือ ความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ด้วยการเกิดขึ้นในเบื้องต้น ตั้งอยู่ในท่ามกลางและดับสลายในที่สุด สรรพสิ่งล้วนตกอยู่ภายใต้กฎสังขธรรมนี้ แม้โลกจะพัฒนาการมาถึงยุคดิจิทัลอย่างปัจจุบันนี้ก็ตาม



C ย่อมาจาก Contemplation on Death มรณสติ การระลึกถึงความตายที่ตนจะต้องประสบอยู่เนื่อง ๆ เพื่อให้เกิดความสังเวชสลดใจ การระลึกถึงความตาย ความแตกดับของสังขารร่างกายเป็นอารมณ์ จะทำให้เป็นเหตุแห่งการปรารภความเพียรเนื่อง ๆ อีกทั้งเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงตนอยู่ในศีลธรรม

M ย่อมาจาก Meritorious Wholesome การประกอบบุญกุศล พุทธจริยธรรมของมรณสตिकอยเตือนให้ประกอบในสิ่งที่เป็นบุญและดำรงตนอยู่ในกุศลกรรมบถ อันเป็นเครื่องนำทางให้เกิดความสุขที่แท้จริงทั้งในชาตินี้และชาติหน้า

G ย่อมาจาก Gratitude ความกตัญญูทวเที่ การจัดงานพิธีบำเพ็ญกุศลศพนอกจากการแสดงออกความสัมพันธ์ทางสังคมแล้ว สารัตถะเพื่อเป็นกุศโลบายในการเรียนรู้เข้าใจสัจธรรมของมนุษย์ และการได้แสดงออกถึงความกตัญญูทวเที่ต่อผู้มีพระคุณ อีกทั้งเป็นต้นแบบให้ลูกหลานได้เป็นตัวอย่างในวัฒนธรรมอันดีงามสืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ธรากร จันทนะสาโร. (2557). *นาฏยศิลป์จากแนวคิดไตรลักษณ์ในพระพุทธศาสนา*. (วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาศิลปกรรมศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูภัทรจิตตาภรณ์, วิเชียร นามการ, พระครูอัศวศิลาวิสุทธิ, สุทธิวิทย์ จันทร์ภิรมย์ และ พระสุวิจักขณ์ กุลยศชัย. (2564). ศึกษาประเพณี พิธีกรรมกับคติความเชื่องานฌาปนกิจศพในกระแสบริโภคนิยมของวัดหนองไผ่ ตำบลโพธิ์กลาง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 “วิถีพุทธ วิถีชุมชน รากฐานชีวิตค้นเชิงสังคมล้ำนาในสังคมวิถีใหม่”*. (หน้า 963-973). ลำพูน: วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระณัฐกิตติ อนารโท (ผุยเหง้า). (2551). *ศึกษาหลักมรณสติในพระไตรปิฎก*. (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2550). *ตื่นเถิดชาวไทย*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย.
- พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2556). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 38). กรุงเทพมหานคร: สำนักพลีพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ธีรรม ลีลานุกรม. (2549). *การตายทางการแพทย์ในโสรัจจ์ หงศิดารมภ์ (บรรณาธิการ) ความตายและการตาย มุมมองศาสนากับวิทยาศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.



ศุภกิตติ์ คุณา. (2568). *ค่าใช้จ่ายในงานศพ จากเรื่องคนตาย กลายเป็นเรื่องคนเป็น*. เข้าถึงได้จาก <https://sdnthailand.com/sdnblog/36644>

สมบุญ บัญโท. (2562). *ศัพท์เทคนิคและแนวคิดปรัชญา นิยามและความหมาย หมวดอักษร A-Z*. กรุงเทพมหานคร: ณ ภัทร ก๊อปปี้.

Baudrillard, J. (1996). *The Systems of Object*. London: Verso.

Baudrillard, J. (1998). *The Consumer Society*. London: Sage.